

Miljøbelastninger fra norsk fritidsforbruk

Presentasjon under Landskonferanse Friluftsliv i Kristiansand

1. juni 2007

Carlo Aall (caa@vestforsk.no)

Bakgrunn

- Vestlandsforskning
 - Lokalisert i Sogndal
 - Ca 20 forskere
 - IT og miljø
- Miljøforskning
 - Kommunalt miljøvern
 - Energi og miljø
 - Reiseliv og friluftsliv
- Nasjonalt kunnskapssenter for geoturisme og bærekraftig reiseliv
 - Åpnet 2. mai 2007
 - Etablert av Vestlandsforskning og Høgskulen i Sogn og Fjordane
 - 4 ½ forskerårsverk
 - Mål om øremerkede statlige bevilgninger til 10 forskerårsverk

Disposisjon

1. Om fritidsprosjektet
2. Hva er fritidsforbruk?
3. Hvor stort er energiforbruket?
 - Fritidsforbruk generelt
 - Friluftsliv spesielt
4. Den todelte bærekraftutfordringen: del av problemet og del av løsningen
 - Fritidsforbruk generelt
 - Friluftsliv spesielt

Om prosjektet

- Bakgrunn

- Fritidsforbrukets miljøbelastning et "ikke-tema"
- Myndighetenes fokus
 - Forbruk lite problematisert – fokus på produksjon
- Miljøorganisasjonenes fokus
 - Fritid lite problematisert – fokus på hverdagsforbruk
- Folks oppfatninger
 - I fritida skal vi ha "fri" også fra miljøkrav

- Gjennomføring

- Toårig prosjekt finansiert av forskningsrådets program "Rammebetingelser, styringsmuligheter og virkemidler for en bærekraftig utvikling" (RAMBU)
- Samarbeid mellom Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) og Vestlandsforskning
- Faser
 - Fase 1: gjennomgang av internasjonal forskning
 - Fase 2: kartlegge omfang og energiforbruk av norsk fritidsforbruk
 - Fase 3: intervju av husholdninger om hva som styrer familiens fritidsvaner
 - Fase 4: diskusjon med "fritidssektoren" om hvordan styre fritidsforbruket i en mer bærekraftig retning
- Referanseår for fase 2: 2001

Kategorisering av fritid: nivå 1

	Produksjon	Skole	Reproduksjon	Rekreasjon
Bunden tid	1) Det rutiniserte arbeidet	2) Lovpålagt og yrkesrettet skolegang	3) Dagliglivet (matlaging, husstell osv)	4) Den organiserte (f.eks organisasjonsaktiviteter) og "tvungne" fritiden (f.eks besøke slekt)
Ubunden tid	5) Det frie arbeidet (f.eks konferanseturisme)	6) Den frie skolegangen. (f.eks hobbykurs)	7) Det frie dagliglivet (f.eks shopping)	8) Ferie og fritid

Kategorisering av fritid: nivå 2

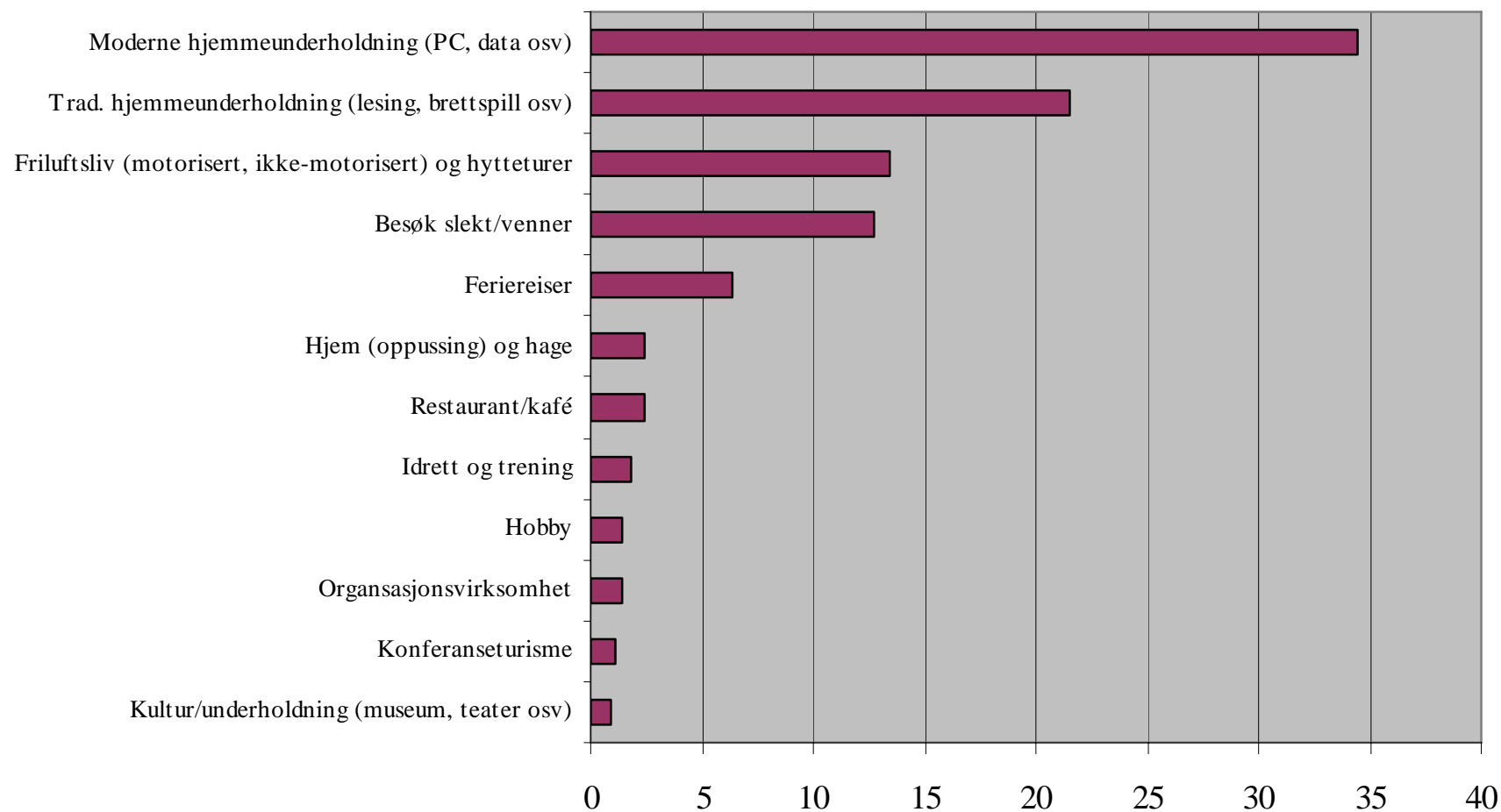
Kjerne kategorier	Den frie fritiden	Feriereiser (andre mål enn slekt/venner/hytte)
		Kultur/underholdning
		Restaurant/kafé
		Tradisjonelt friluftsliv
		Moderne motorisert friluftsliv og ekstrem sport
		Hytteturer
		Innendørs trening
		Hobbyaktiviteter
		Tradisjonell hjemmeunderholdning (lese, brettspill oa)
		Moderne hjemmeunderholdning (TV, PC oa)
Den bundne fritiden	Besøk slekt/venner	
	Organisasjonsvirksomhet	
	Idrett	
Grense kategorier	Det frie dagliglivet	Oppussing av hus og hjem
		Hage (50/50??)
		Shopping
	Den frie skolegangen	Hobbypregede kurs
Det frie arbeidet	Konferanseturisme	

Energibruk som miljøindikator

- Direkte
 - Energiforbruk ved sluttnivået (feks "fritidsandelen" av energi til å kjøre bilen, energi til å drive TVen)
- Indirekte
 - Energiforbruk til å produsere varer og tjenester (feks en "fritidsandel" av energi som går med til å produsere bilene og veiene, eller til å produsere TVen)
- (Ser dermed bort fra andre miljøbelastninger som arealbruk, miljøgifter, støy....)

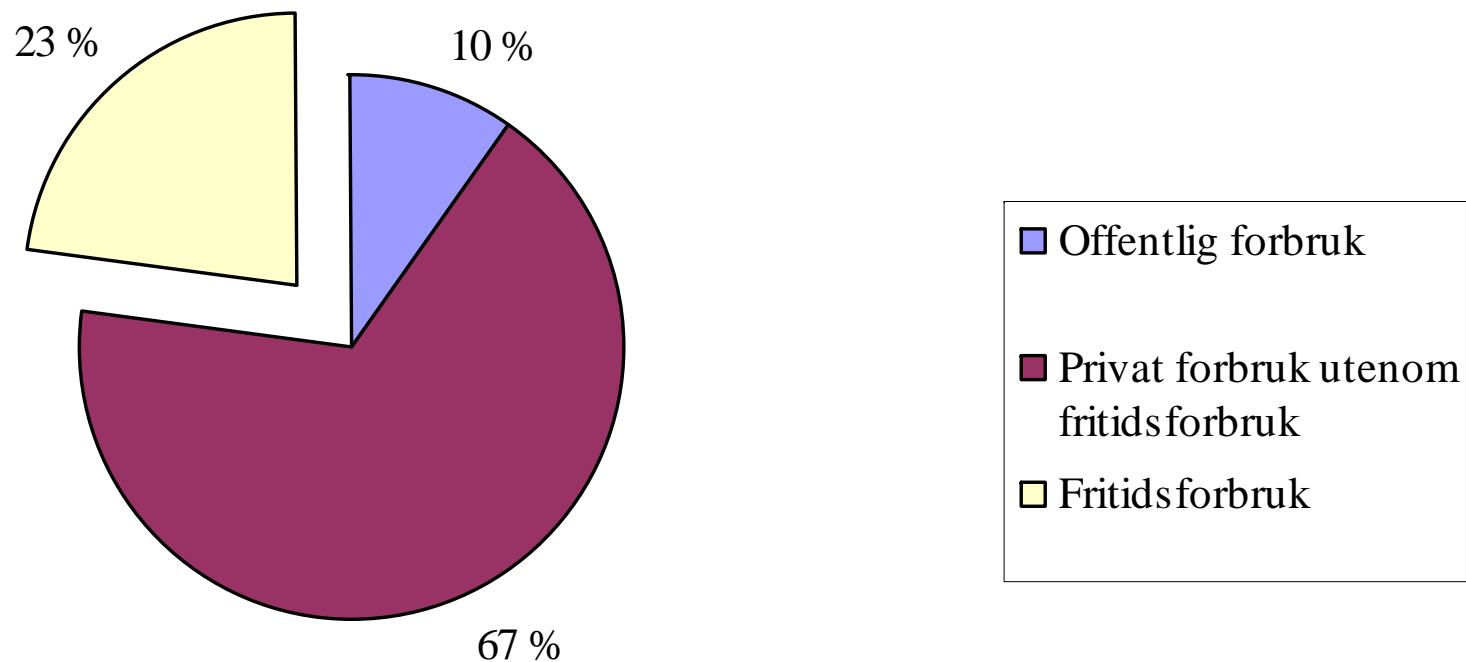
Hva liker vi å gjøre i fritiden?

Tidsbruk (prosent av samlet tidsbruk)

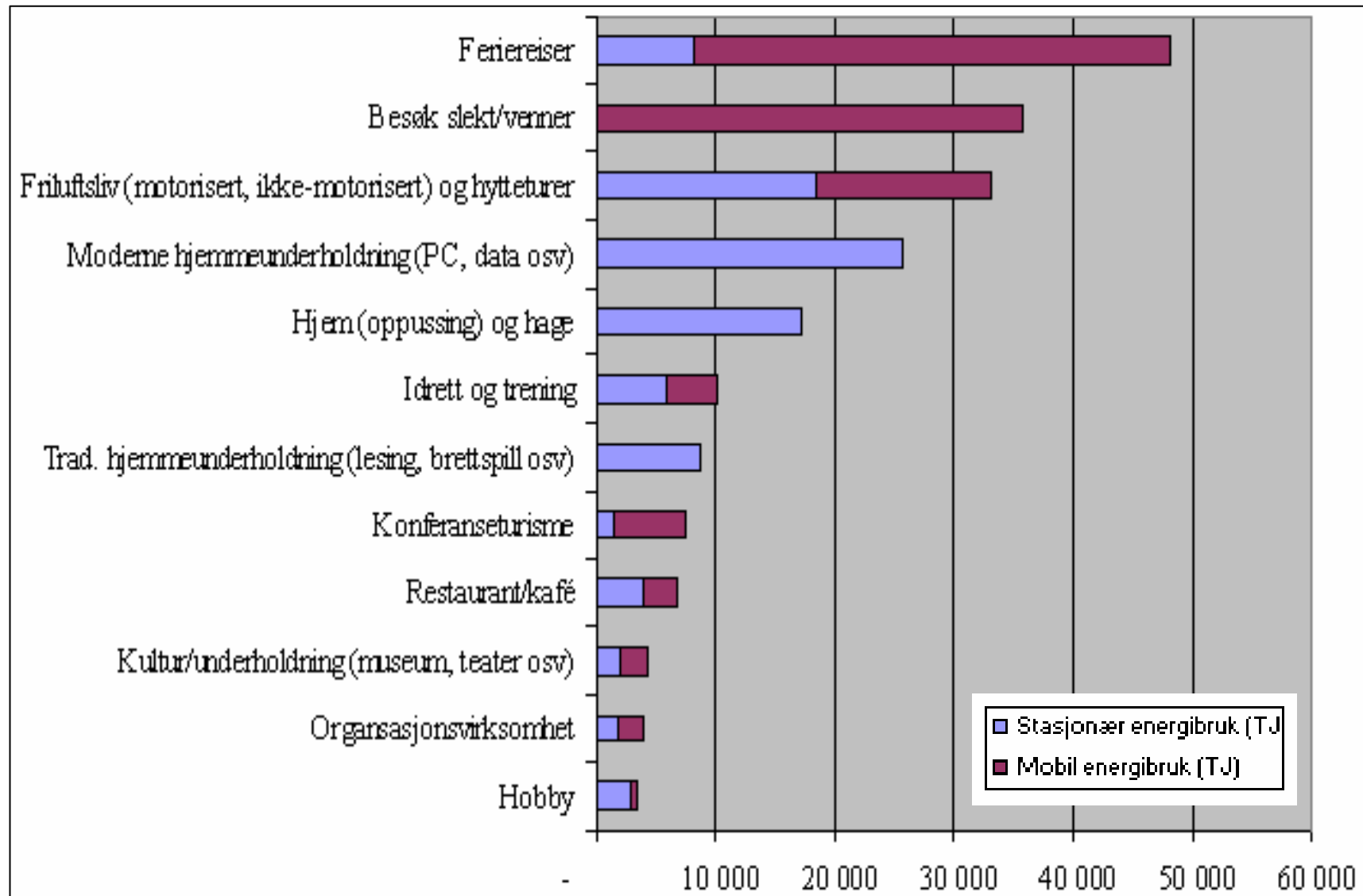

Energiforbruk i fritid og hverdag

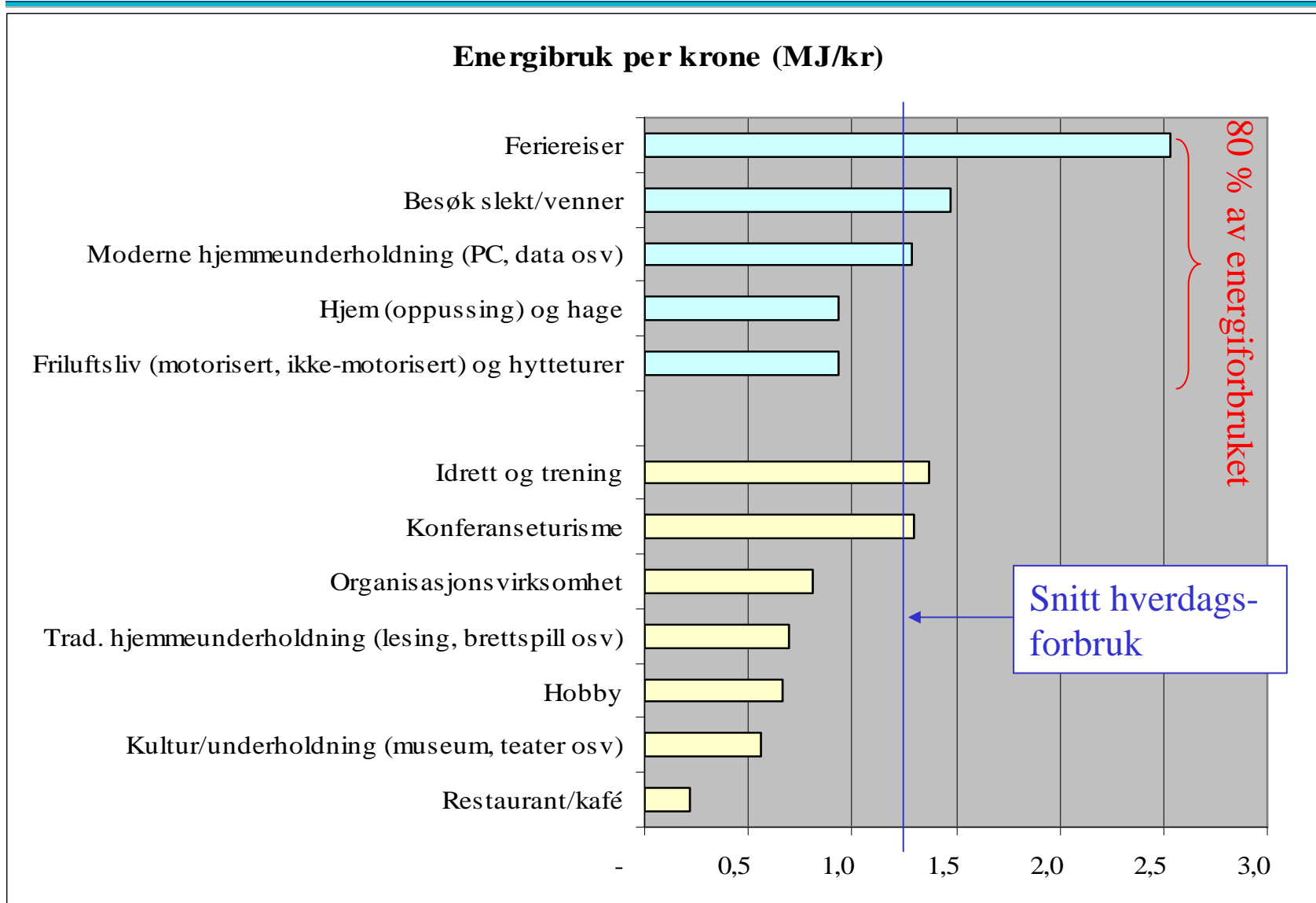
Energiforbruk (MJ)

Fritid og sum energiforbruk

Fritid og energiintensitet

Friluftsliv

- Tradisjonelt friluftsliv
- "Lyskjøring" / motorisert friluftsliv
- Hytter

Tradisjonelt friluftsliv: metode

- Aktiviteter (fra tidsnyttingsundersøkelsen)
 - Skiturer, fotturer i skog og mark, sykkelturet i skog og mark, bading og soling, båtturer, fisketurer, andre og uspesifiserte turer (jakt, bær, soppturer o.a.)
- Energibruk
 - Produksjon av utstyr (fra Forbruksundersøkelsen)
 - Større gjenstander til utendørs rekreasjon (hovedsakelig båter)
 - Utstyr til sport og camping (anslår 90% friluftsliv/10% idrett)
 - Kjøp av sykler (antar 50% brukes til friluftsliv)
 - Ikke tatt med klær og sko pga vanskelig å skille ut data
 - Drift av utstyr
 - Bare tatt med båtmotorer (anslag 466 000 stk)
 - Produksjon, vedlikehold og drift av anlegg og støttefunksjoner
 - For båtliv (småbåthavner, gjestehavner m.v.) – men fant ikke tall for dette
 - For vinteraktiviteter (ski, skøyter, snøbrett) - med fratrek for "idrettsdel"
 - Reiser til/fra aktivitetene
 - Data fra Tidsnyttingsundersøkelsen og Reisevaneundersøkelsen

Tradisjonelt friluftsliv: resultat

Transportmiddelfordeling for reiser til/fra friluftsjaktiviteter (andel av samla transportarbeid)

Privatbil	82 %
Kollektiv transport	13 %
Gå	3 %
MC/moped	2 %
Sykkel	1 %

Energiforbruk friluftsjaktiviteter (andel av samla energiforbruk)

Reiser	39 %
Utstyr til friluftsliv	36 %
Drift av utstyr (bare fritidsbåter)	19 %
Anlegg og støttefunksjoner (bare drift av skianlegg)	6 %

"Lyskjøring" / motorisert friluftsliv

- Aktiviteter
 - Kjøring med bil, motorsykkkel/moped (og snøskuter)
 - Tidsnyttingsundersøkelsen 2000: kjøring for fornøyelse 2 min/dag med bil, motorsykkkel/moped
 - Levekårsundersøkelsen 2004: 6 % kjørt snøskuter i fritida siste 12 månedene = liten aktivitet sml med andre = lite energibruk = neglisjert av oss!
- Energiforbruk
 - Ca 4800 TJ (eller ca ¼ del av sum for tradisjonelt friluftsliv)

Hytter: metode

- Aktiviteter og energibruk
 - Produksjon, vedlikehold og drift av egne hytter, samt reiser til og fra hyttene
 - Aktiviteter som skjer med hytta som utgangspunkt hører under andre poster (tradisjonelt friluftsliv, "lystkjøring" o.a.)
- Noen fakta om hytter
 - Antall i Norge i 2001: ca 360 000 hytter
 - Antall i utlandet i 2001: ca 40 000 "hytter" (fritidshus/-leiligheter)
 - Gjennomsnittsareal: 55 m² (nybygg økt fra 60 m² til 70 m² i perioden 1983-2001)

Hytter: resultat

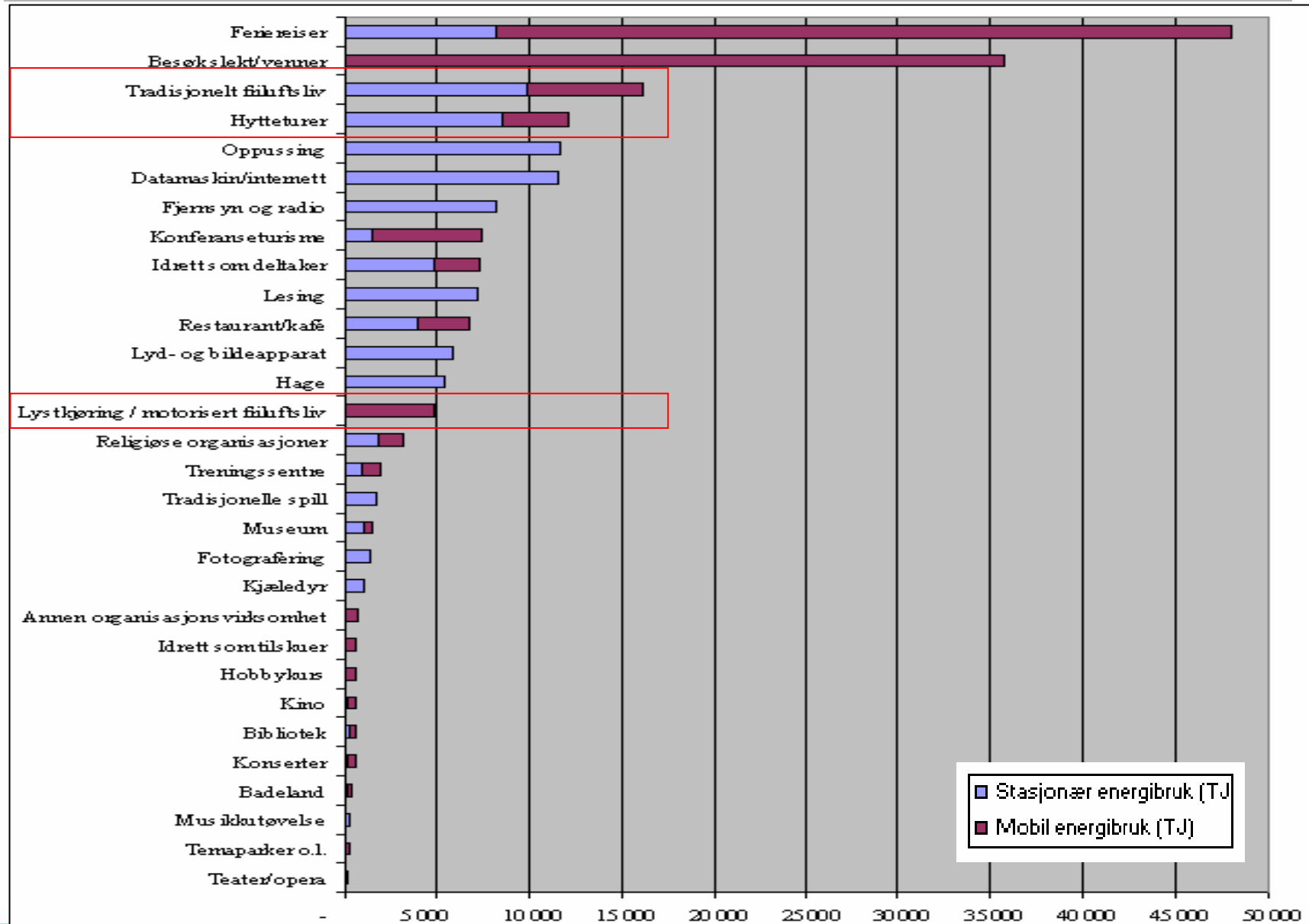
Transportmiddelfordeling for reiser til/fra hytter i Norge (andel av samla transportarbeid)

Privatbil	95 %
Kollektivt	3 %
MC/moped	1 %
Gå	0,50 %
Sykkel	0,50 %

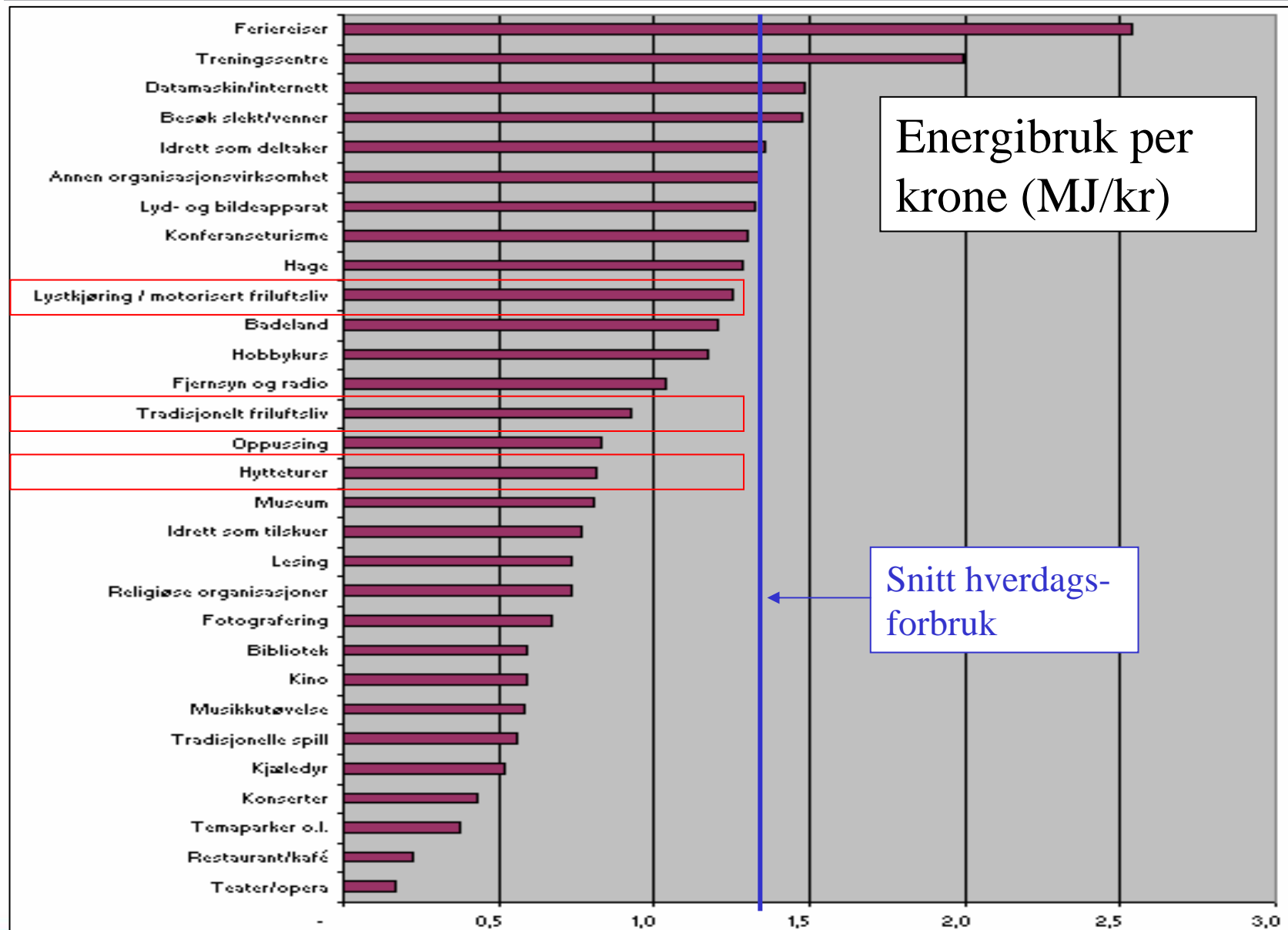
Energiforbruk hyttebruk i Norge og utlandet (andel av samla energiforbruk)

Energibruk i hytter (bare strøm i norske hytter)	49 %
Bygging og vedlikehold av hytter	22 %
Reiser innenlands	20 %
Reiser utenlands	9 %

Friluftsliv og sum energiforbruk

Friluftsliv og energiintensitet

Utvikling av fritidsforbruket 2001-2005

- Fritidsforbruket øker mer enn hverdagsforbruket
 - + 21% i kroneforbruk til "kultur og fritid" mot + 15% for privat forbruk
- Det mest energikrevende fritidsforbruket øker mest
 - +87% i antall utenlands fritidsreiser med rutefly mot stagnasjon i kroneforbruket til restaurant
- Skjermbruk vår viktigste fritidsaktivitet
 - + 75% (i tidsbruk) til hjemmedatamaskin
- Motorisering av friluftslivet
 - + 180% (i vekt) for import av fritidsbåter
- Tingliggjøring av friluftslivet
 - + 100% (i vekt) for import av sportsutstyr
- Skifte i det norske fritidsidealet fra "hytte" til "second home"
 - + 29% (i gjennomsnittsareal) for nybygde hytter i Norge

Fritidens todelte bærekraftutfordring

- Som del av "problemet"
 - Problem
 - Fritidsforbruket øker mye; og det er de mest energikrevende former for fritidsforbruk øker mest
 - Vi tar oss "fri" fra miljøholdninger i fritida?
 - Strategi
 - Øke energieffektiviteten blant "tingene" (elektronisk hjemmeunderholdning, oppvarming av hytter osv)
 - Redusere energibruken fra transport (reise mer kollektivt, reise sjeldnere og bli lengre, reise kortere)
- Som del av "løsningen"
 - Mulighet
 - Enkelte former for fritidsforbruk har en svært lav energiintensitet
 - Når vi har "fri" er vi mest åpne for nye impulser
 - Strategi
 - Vri forbruket i mer miljøvennlig retning (færre feriereiser og oftere restaurantbesøk osv)
 - Bruke fritiden som arena for å lære miljøvennlig atferd og så legge til rette for å "ta med seg" dette inn i hverdagen (feks tilrettelegging for sykkelferie koblet med flere sykkelveier i byene, innføring av økologisk mat i restauranter koblet med bedre tilbud på økologisk mat i butikkene)

Friluftslivets todelte bærekraftutfordring

- Som del av "problemet"
 - Problem
 - Stadig flere "friluftsting"
 - Stadig mer "friluftstransport" til/fra friluftaktivitetene
 - Stadig mer motorisert friluftsliv
 - Strategi
 - Fremme det "enkle" (=mindre utstyrsintensive) friluftslivet
 - Fremme energieffektivisering i produksjon av "friluftslivsting"
 - Planlegge friluftsområder ut fra tilgang til kollektivtransport
 - Mer restriktiv når det gjelder omsetning og bruk av kjøretøy i utmark
- Som del av "løsningen"
 - Mulighet
 - Friluftsliv og hytte fortsatt (litt) mindre energiintensiv enn snitt for hverdagsforbruk
 - Fortsatt et ideal om "lavmaterielt" liv i fritiden (men dette er i endring)
 - Strategi
 - Påvirke fritidsetterspørselen til mer friluftsliv (i Norge) og mindre feriereiser til utlandet
 - Trening i friluft gir mindre energiforbruk enn trening i "haller"
 - Få til en kobling mellom lavenergi friluftsliv (gåturer, sykkelturner, økomat på DNT-hytter o.a.) og lavenergi hverdagsliv (gå eller sykle til jobb og handling, økomat i hverdagen o.a.)

Den politiske utfordringen

- Skifte i myndighetenes miljøpolitisk fokus
 - Fra (bare å diskutere) produksjon og ”teknisk fiks” til (også å diskutere) forbruk og sosiale endringer
 - Ikke lett; jf klimadebatten og anbefalingene fra Lavutslippsutvalget om at det ikke er behov for (egentlig: ikke realistisk å få til) livsstilsendringer
- Skifte i miljøbevegelsens fokus
 - Fra (stort sett) liten problematisering av fritidsforbruk generelt og friluftsliv spesielt til (også) problematisere miljøbelastningen fra disse formene for forbruk
- Behov for mer kreativitet i miljøpolitikken
 - Utvikle virkemidler som fremmer fritiden som en arena for læring av miljøvennlig atferd og utvikle virkemidler for å overføre en slik læringseffekt til hverdagsforbruket
- Politikfelt der man (kanskje) kan få til slike endringer
 - **Avfallspolitikken**, men da som en analogi til et politikfelt som har avfallsreduksjon som hovedstrategi og der koblingen til forbruk er etablert
 - **Friluftslivspolitikken**, men ingen ny ”melding” i nær framtid (?)
 - **Reiselivspolitikken**, gitt den store oppmerksomheten på opplevelse i urørt natur og ønsket om et mer ”miljøvennlig” reiseliv
 - Siste melding om ”rikets miljøtilstand” har gitt miljø og forbruk en bred omtale (men avgrenser det til ”grønt offentlig innkjøp”; kan gi grunnlag for en bredere satsing i rullering av **Nasjonal Agenda 21**)

Takk for oppmerksomheten!
Carlo Aall (caa@vestforsk.no)